63.3(4Укр)
Д-36

ВАСИЛЬ
ДЕРГАЧ

ВАТУТІНЕ

ВАСИЛЬ ДЕРГАЧ

ВАТУТІНЕ

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАРИС

ВАТУТІНСЬКА МІСЬКА ЦБС
Черкаської області

БИБЛИОТЕКА
Дворца Культуры
г. Ватутино

ВИДАВНИЦТВО «ПРОМІНЬ»
ДНІПРОПЕТРОВСЬК 1977

9(С2)+33С5(С2)
Д36

Ще в середині минулого століття на Черкащині були зроблені спроби видобувати буре вугілля. Але царський уряд так і не спромігся налагодити промислову розробку місцевих надр. Лише в 1928 році радянські геологорозвідники визначили контури родовища, а через три роки збудована тут шахта видала на-гора перші тонни вугілля.

Про молоде місто шахтарів, яке виникло тут після Великої Вітчизняної війни, розповідає історико-краєзнавчий нарис.

Д $\frac{20904-025}{М219(04)-77}$ 24—77

© Видавництво «Промінь», 1977.

ГОРТАЮЧИ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Давно колись у Багачівському яру, що виходить до мальовничої долини річки Шполки, поселились втікачі-гайдамаки. Хто не міг примусити себе на панів гнути спини, приходили у ці краї, ліпили на родючих землях хатки-мазанки, а глиною мурували печі та груби.

Якось один сивий пічник зтулив піч козакові Оверкові. Затопили — горить, аж гуде. Дід сказав свою казку-приказку до гарячої лежанки та й гайда до другого дядька бовдура зводити.

Натопив Оверко раз нову піч, вдруге. Дивиться — щось неладне з нею діється. Вже й хмиз не кладуть, а з печі все вогнем пашить. Почала жінка кочергою жар по черені рівняти, але тут всі боки й стеля печі теж вогнем узялися. Од переляку молитись почала. Злякався був і хазяїн, а потім став міркувати, що й до чого, та де глину брав. Згадав Оверко, що глини для своєї печі він цього разу, здається, трохи темнішої накопав, і пішов знову по ту глину. Приніс додому клунок і на сухому гіллячці почав її палити, всім людям вогнище з диво-глини показувати...

Так і довідались люди про «горючу глину».

І ще, мабуть, багато літ минуло, поки в цьому краї вже в інших ярах таку «глину» помітили і заклали вугільні копальні.

Перші відомості про відкриття на Звенигородщині бурого вугілля (легніта) зустрічаються у 1846 році. Але в офіційних документах про це сповіщається пізніше. Ось що з приводу цього пишуть «Киевские губернские ведомости» в 1857 році: «В листопаді 1846 року в Катеринопільській казенній лісовій дачі Звенигородського лісництва Київської губернії в 20 верстах від міста Звенигородки, а в 5 — від містечка Катеринополя (Калниболота) відкриті в урочищі Удодові значний шар лігніта і родовище залізного колчедану».

Важливою обставиною, яка полегшувала добування корисної копалини, було неглибоке залягання вугілля. Вже тоді висловлювалась думка, що бідність лісами цього краю сприятиме прискоренню вугледобувної і, як наслідок, фабрично-заводської промисловості.

Перші промислові розробки бурого вугілля, перші копальні вугілля, чи «копі», як їх називали, були відкриті в тій же Катеринопільській казенній дачі на початку 60-х років XIX століття.

У «Київському слові» 3 листопада 1889 року в статті гірничого інженера М. П. Соколовського «Поклади бурого вугілля в південно-західному краї як паливо для цукрових заводів» вже давалась грунтовна характеристика і конкретно помічались межі залягання бурого вугілля.

Вперше розробку покладів Звенигородського бурого вугілля було розпочато в копальнях власників цукрових заводів Бобринського і Шувалова. Всі роботи на копях виконувались вручну. Над викопаною ямою ставили дерев'яні цямрини. Через високий журавель, а частіше з допомогою коловорота опускали баддю. Гір-

ники внизу на дні шурфа насипали її породою, а коловоротчики тягли повну баддю нагору і там висипали. Так з допомогою простих пристроїв люди копали все глибші і глибші колодязі. Подекуди вугілля брали прямо в ярах, де природа сама вивела дорогоцінні шари на поверхню. Поступово з допомогою штолень у схилах ярів люди проникали все далі в глиб землі. Це була важка, виснажлива праця, малозаробітна, небезпечна для життя. В умовах постійного обводнення копальні часто обвалювались. В них гинули шахтарі. Власники копалень і не думали про забезпечення належних умов праці перших вуглекопів. Гонитва за вигідним паливом, мета якомога зменшити його вартість також не сприяли поліпшенню умов праці.

Пізніше Калниболотські копі знизили видобуток вугілля і перед 1917 роком зовсім припинили роботу. Ці перші копальні працювали на Звенигородщині всього в кількох кілометрах від набагато більших покладів бурого вугілля— Юрківського, Звенигородського і Козацького родовищ, детальна розвідка і розробка яких в наш час дала життя новому промисловому місту.

Тільки після Великої Жовтневої соціалістичної революції, коли було заліковано основні рани, нанесені громадянською війною і чужоземною інтервенцією, буровугільне виробництво знову почало відроджуватись. У великих муках, в тяжкі часи економічного змужніння молодої Радянської держави відбувалось це народження. Власне, це було створення нової галузі гірничої промисловості на правобережній Україні.

У 1921—1922 роках уряд УРСР заснував управу технічного обсліду й експлуатації бурого

вугілля. І хоча в держави на той час ще не було ні механізації, ні зайвих робочих рук, та потреба сільського господарства в електроенергії у зв'язку з його колективізацією, питання про розробку енергетичних ресурсів зі всією гостротою стали на порядок денний.

У 1926 році міжокружна нарада в Одесі, яка розробляла п'ятирічний план електрифікації Південно-Західної України, звернула увагу на необхідність використання бурого вугілля. Було ухвалено зробити нові розвідки, теплотехнічні досліди та різні необхідні хімічні аналізи.

Згідно з даними гірничого відділу Вищої Ради Народного Господарства УРСР на Правобережній Україні в 1928 році вже були досліджені площі залягання дев'яти буровугільних родовищ у чотирьох різних округах. В Уманській окрузі (за тодішнім адміністративним поділом) Катеринопільське і Журавське родовища, що простягаються і в межі сучасного Звенигородського району, на площі 380 гектарів мали запаси більше семи мільйонів тонн якісного бурого вугілля.

Розробка родовищ бурого вугілля Правобережної України давала поштовх розвитку газифікації і хімізації промисловості. Питанням використання бурого вугілля для електрифікації зацікавилось також Всеукраїнське товариство «Електрика», що мало за мету застосувати електроенергію в сільськогосподарському виробництві України.

Для дослідження й розроблення родовищ асигнувалось: на 1928—1929 рр. — 25 000 карбованців, на 1929—1930 рр.— 80 000 карбованців, на 1930—1931 рр. — 100 000 карбованців і на 1931—1932 рр. — 100 000 карбованців.

Пам'ятник В. І. Леніну.

На гірничо-технічні роботи виділялось теж 100 000 карбованців. Більшість із цих коштів мала піти на будівництво буровугільних підприємств Звенигородщини.

Як видно із наведених даних, Радянський уряд, починаючи з 1928 року, запланував значні капіталовкладення в буровугільну промисловість України. З цього саме часу в Звенигородському районі біля села Юрківки і розпочалося будівництво буровугільної шахти «Октябрина».

Головний похилий ствол цієї шахти, надшахтні будівлі і перші житлові будинки робітників були розташовані за два кілометри на схід від роз'їзду Богачеве поруч залізничної колії Цвітков — Вапнярка нинішньої Одесько-Кишинівської залізниці.

В дуже тяжких умовах розпочиналося будівництво шахти. На будові не було ніяких механізмів, всі роботи виконувались вручну. Те ж саме було і на підземних роботах. Основне знаряддя у шахтаря-прохідника — лопата та кайло. Надзвичайно складними виявились геологічні умови. Дуже обводнений пласт на глибині 13 метрів, постійна загроза небезпечних пісківпливунів — все це вимагало неабияких зусиль і мужності і від прохідників, і від наваловідбійників. Але слід зазначити, що перші будівники першої радянської шахти на Звенигородщині з честю упорались з поставленими завданнями і в 1931 році, ще під час робіт по капітальному будівництву підземних споруд шахти, видали на-гора 2672 тонни вугілля.

У 1932 році на шахтному полі розкинулась густа сітка головних штреків і була введена в експлуатацію 15-метрова нарізка лав. В цей

рік нормальної своєї експлуатації гірнича первістка Звенигородщини Юрківська шахта «Октябрина» тресту «Укрбурвугілля» дала державі 20 238 тонн палива. В 1933 році шахтарями було видобуто 55 943 тонни, а в 1934 році видобуток уже становив 104 744 тонни; працювала електростанція потужністю 45 кіловат.

На цей час на шахті виросли свої кадри робітників і інженерно-технічних працівників, які вже мали неабиякий досвід роботи у виробках і лавах. Покращанню умов праці сприяло осушення пластів з допомогою фільтрів. Було значно поліпшено шляхове господарство. У шахтних забоях застосовано електричне освітлення од маленької шахтної електростанції. Перші лампочки Ілліча спалахнули і в житлах робітників шахтарського селища.

На шахті з кожним роком вводились нові, більш досконалі механізми і агрегати. Видача вагонеток на розвантажувальну естакаду була механізована, введено лінію електропередач і відкатку безперервної дії. Всі ці нововведення значно підвищили продуктивність праці робітників, і норма забійника — 8,3 тонни — значно перевиконувалась.

Перед Юрківським родовищем розгортались широкі перспективи на наступні роки. Згодом, після додаткових розвідувальних робіт, набагато поширились межі розробок. Розпочалось нове капітальне будівництво, з 1935 року розширилось комунальне будівництво, були закладені нова, більш потужна електростанція і ще одна шахта.

Багато було планів розвитку промислового вугільного виробництва, покращання житлових умов трудящих і благоустрою самого шах-

тарського селища. Але всі ці мирні плани порушив підлий напад гітлерівських полчищ на нашу радянську землю.

Як і для всіх радянських людей, для трудящих шахти прийшов час труднощів і важких випробувань. Майже всі робітники відразу пішли на фронт, щоб зі зброєю в руках захищати рідну Батьківщину. Але шахта ще працювала, в основному зусиллями жінок, і зовсім припинила роботу тільки тоді, коли на Звенигородщину вдерлись фашистські посіпаки.

В період тимчасової окупації робились спроби відновлення роботи шахт, але все намарне. Не було робітників. Колишні вибійники і кріпильники, палаючи лютою ненавистю до чужоземців, втікали в навколишні ліси, переховувались там чи вступали до партизанських загонів і мовою зброї розмовляли з ненависним ворогом.

Невблаганний час поглинув сліди багатьох подій партизанського руху на Звенигородщині. Про деякі випадки з тієї незгасної боротьби наших народних месників офіційних відомостей взагалі не залишилось. Народні перекази і скупі дані партійного архіву Черкаського обласного комітету партії говорять про те, що в селі Юрківці під час німецько-фашистської окупації з квітня по 14 червня 1943 року діяла підпільно-диверсійна група. Керівником її був І. С. Корх. До складу групи входило сім осіб, серед яких були дівчата-комсомолки і колишні робітники шахти «Октябрина». Підпільники розклеювали листівки, слухали радіоприймач і розповідали селянам про перемоги радянських військ на фронтах Великої Вітчизняної війни. В приміщеннях колишньої шахти партизани вбили двох поліцаїв. Коли підпільників вислі-

дили каратели, патріоти були змушені втекти в Холодноярський ліс, а там влились в об'єднаний партизанський загін.

В оперативнім зведенні штабу партизанського руху Південно-Західного фронту про бойові дії партизанських загонів проти німецько-фашистських загарбників на території тодішньої Київської області за 24 вересня 1943 року записано: «Об'єднаним партизанським загоном під командуванням Сиворонова проведені слідуючі бойові операції:

а) 11 вересня 1943 року на перегоні Скалі-ватка — Юрківка (залізниця Цвіткове — Христинівка) групою партизанів під керівництвом Джумгалієва пущено під укіс ворожий ешелон, розбито паровоз і 13 цистерн з пальним. Рух поїздів було припинено на 10 годин. В операції відзначились Фізун, Кондратенко, Сергієнко, Старцев».

Інша група загону на чолі з командиром роти М. П. Мухіним була послана в Звенигородський район в Пехівський, Козацький і Моринський ліси, де діяла з 5 до 28 січня 1944 року. Вона теж провела ряд операцій проти гітлерівців, що відступали під натиском Червоної Армії.

Перед відступом загарбників досить активно діяв і партизанський загін у Моринському лісі, в якому було багато жителів з навколишніх сіл — Почапинців, Моринців, Журжинців, Шевченкового, а також з шахтарського селища Октябрина. Керував загоном А. А. Мкртчян, начальником штабу був З. І. Пігур, комісаром — Г. Л. Єременко.

Втікаючи з шахти «Октябрина», гітлерівці все майно, інвентар, приміщення і устаткування

пограбували, вивезли або знищили. Будівлі перетворилися в пустку.

Колишня слава «Октябрини», дух ентузіазму її трудівників знову ожили після вигнання окупантів з території Звенигородського району і втілились тепер уже в шахту № 4.

16 березня 1944 року керуючий Звенигородською шахтоуправою О. О. Якименко разом з товаришами С. І. Кучеренком, В. С. Гриценком, І. Г. Кутненком, Т. А. Шарком та І. Л. Загороднім вперше обійшли шахтне подвір'я, оглянули електростанцію і склали приблизний план дій по відродженню підприємства. За кілька днів було організовано перший відбудовчий цех з 35 робітниками.

Основною тяговою силою тоді були коні. Транспорт — вози. Але за матеріалами, запчастинами і устаткуванням в Олександрію їздили вже автомашиною, яку зібрали з великими труднощами. Заготовляли деревину, готували пальне, мастила, вагонетки, колії до естакади. Але до паросилової установки колій не було, і бригада вугленосів вугілля до котлів носила вручну.

«Тоді все носили на собі, — розповідав Л. М. Костарьов, який працював енергетиком шахти. — Навіть котел спочатку тягли вручну, підкладали дерев'яні вали-колоди. За місяць такої виснажливої роботи протягли його на відстань півтора кілометри. Потім домовились з військовою частиною і з допомогою механізованого лафета другу половину відстані подолали всього за годину. Місяць і година — от що значить механізація. Збирали обірвані проводи електролінії Шахта — Звенигородка, монтували насоси в шахті. Працювали так, як працюють

на війні, не жаліючи сил, не рахуючись з часом...»

Восени 1944 року котел на шахті розтопили. Але це не означало, що настав відпочинок. Почалось відкачування води з затопленої шахти. Коли до турбіни вентилятора приладнали динамомашину, ще раз від душі пораділи — на шахті засвітились перші два десятки електроламп. До весни 1945 року встановили парову машину, інженер-релейщик Г. С. Куваєва розробила до неї розподільний механізм. Машину пустили. Але вона не давала електроенергії. А для введення в дію електромеханізмів у шахті потрібен генератор. Треба було терміново пускати електростанцію. Запас вугілля, на якому працювали котельня і парові машини, швидко танув. Якщо за короткий строк не буде пущена електростанція, не відкачано воду з виробок шахти і не почнеться видобуток вугілля, котельня загасне і підземні навальні шахтні води знову заллють вже так багато відвойованих у стихії шахтних обладунків. І тоді було об'явлено тривогу: всіх працівників перевели на казарменне становище до пуску електростанції. Робота не припинялась ні на годину. Кожен працював скільки було сили. Спали на соломі, їли, що прийдеться. Кожен розумів, якщо запаси вугілля закінчаться до пуску генератора, шахту знову заллє і пропаде рік тяжкої виснажливої праці. Сушити генератор довелось ніколи і ніде в світі ще не застосованими методами: в ямі під генератором підпалювали вугілля і дрова...

Ентузіазм переміг — струм дали до закінчення останньої тонни заготовленого вугілля. З допомогою власної електроенергії почали видобувати 150 тонн вугілля. Так, до Великої Перемоги

в Берліні в травні 1945 року додали свою маленьку виробничу перемогу і ми.

Восени 1945 року було збудовано лінію електропередачі і трансформаторний кіоск, жителі на селищі отримали перше електроосвітлення, заговорило радіо, запрацював млин. Пізніше у вертикальному стволі шахти встановили додатковий стокубовий насос для водовідливу, умови праці вибійників значно покращились, і шахта під кінець 1945 року змогла потроїти своє щодобове завдання.

ПЕРШОПРОХОДЦІ

Засніженим груднем першої повоєнної зими, за три дні до нового, 1946 року, пошарпана вантажна машина зупинилась біля ганку низенького будиночку, де містився Звенигородський райвиконком. Струнký чорнявий кремезняк з військовою сумкою на боці впевнено попрямував до дверей, що ледь виднілись в напівтемних сінях.

На стіл голови райвиконкому лягли друкарським шрифтом набрані урядові документи, в яких говорилось, що з метою розробки покладів бурого вугілля в Юрківському родовищі розпочинається будівництво Юрківського вугільного розрізу. З цією метою створено підрядну будівельну організацію — Юрківське будівельно-монтажне управління. Разом з іншими офіційними паперами прибулий пред'явив також наказ наркому вугільної промисловості СРСР, згідно з яким він, Василь Григорович Смертюк, призначався начальником Юрківського будівельно-монтажного управління.

Функціонувати управління фактично почало з 28 грудня 1945 року, і за три дні грудня в його штат були зараховані перші дев'ять працівників, у тому числі шофером напіврозбитої машини ГАЗ-АА — Г. І. Буганов. У перший день нового, 1946 року Смертюк з Бугановим поїхали до місця будівництва майбутнього розрізу. Не терпілось першому керівникові, хотілося скоріше самому випробувати шляхи до виробок. Перший раз ледве добралися до місця, де намічалось будувати промисловий майданчик і контору вуглерозрізу. Снігові намети, не дуже великі на рівнині, у видолинах підіймались значною перешкодою. Від'їхали всього з кілометр від шахти, і Буганов зупинив машину:

— Василю Григоровичу! Далі не можна. Назад не виїдемо.

— Тоді пішли пішки.

Двоє людей в потертих шинелях піднялись на узгірок. З нього відкривався вид на широку долину. Вдалині бовваніли хатини села Багачівки, з деяких дахів до неба здіймались ледь помітні дими. Зліва виходив у долину звивистий Багачівський яр.

— Кажуть, в цьому яру знайшли паливо? — запитав шофер.

— Під цим горбом, — Смертюк показав рукою на підвищене плоскогір'я, — є багато вугілля.

— Біля нього добре потрудитись доведеться.

— Нічого. Не з таким впоралися. Добудемо! І підіймуться тут високі корпуси ТЕЦ, брикетна фабрика запарує. Велике будівництво намічаємо...

Перші місяці цього будівництва пішли на організацію апарату управління, розробку і за-

твердження виробничих планів. У Звенигородці найняли кімнати для відділів, у штат зараховувалось все більше працівників. На заклик Звенигородської районної партійної організації взяти безпосередню участь у будівництві відгукнулися комуністи і комсомольці 28 сіл Звенигородщини. В січні 1946 року з сіл Михайлівки, Гусакове, Княжа, Стебне, Козацького, Чижівки, Водяників, Чичиркозівки, Хлипнівки, Мурзинців, Тарасівки в Звенигородку почали з'їжджатись перші будівельники.

Почалась підготовча робота до великого будівництва. Шоферів було відряджено за автомобілями до Львова та Олександрії, постачальників — у Дрогобич і Станіслав для відвантаження дерева та на Донбас за устаткуванням. Обсяг робіт зростав щодня, щогодини. Треба було організувати свою автобазу. Шляхів не було зовсім, і це дуже погіршувало технічний стан машин. Застарілі, розбиті автомашини треба було щодня ремонтувати, а запчастинами ніхто не забезпечував. У зв'язку з грузькими та засніженими шляхами керівництво будови велику надію покладало на гужовий транспорт. Для цього в колгоспах району були закуплені коні.

Надзвичайно тяжкі були ті часи. Не вистачало коштів для будівництва, не було житла для людей, не було матеріалів, з чого ті житла будувати. Холод остуджував тимчасові намети і перші бараки, куди поселили новоприбулих. Труднощі навалювались одні за одними, але нова будівельна організація з перших днів свого існування відчувала дружню підтримку других областей республіки, інших будівельних організацій. Згодом почали надходити пиломате-

ріали з Дрогобича і Станіслава, автомобілі — з Києва, Кіровограда і Львова, троси, пересувні електростанції, потужні верстати та інше устаткування — з Донбасу, продукти харчування, зерно, муку, фрукти надсилав трест «Укрбурвугілля» з Олександрії.

Поблизу будівництва, в сільській хаті села Юрківки обладнали польову кухню і забезпечили котловим харчуванням перших двісті осіб. Робітників, які прибували по оргнабору, розміщали в хатах села. Частина працівників розрізу їздила із Звенигородки. В умовах зими, з поганими дорогами, а то й при повному бездоріжжі це знижувало продуктивність праці. Люди, не виспавшись, змучені дорогою, напівголодні, в благенькій одежі на двадцятиградусному морозі інколи зневірювались, падали духом і вже починали поглядати на стежки до своїх домівок.

Та не піддавались труднощам активісти. В перших лавах, як завжди, були комуністи. Згуртовані в парторганізацію на чолі з секретарем партбюро М. І. Горовим, вони власним прикладом показували, як треба долати різні незгоди, невтомною працею запалювали багатьох навколо себе, вели велику агітаційно-масову, пропагандистську роботу. Тоді ж райкомом комсомолу був організований перший комсомольський осередок. Комітет профспілки будови на чолі з комуністом К. Ю. Бзовським суворо контролював, як розподіляються продовольчі та промислові товари.

В цей час значно зріс парк автомашин, тракторів, верстатів та інших механізмів. Споруджувались перша високовольтна лінія електропередач, дві пилорами, лінія телефонного зв'язку.

Щойно створений учбово-курсовий комбінат почав підготовку робітників для оволодіння будівельними професіями. У квітні 1946 року серед 1259 осіб трудящих будівельно-монтажного управління вже було організовано 43 учбові групи каменярів, штукатурів, столярів, слюсарів. Заняття проводили після роботи в тісній нарядній на селищі розрізу, в управлінні, в будконторі і в гаражі в місті Звенигородці.

У зв'язку з важким станом постачання продовольчих товарів весною організували підсобне господарство на 130 гектарах для вирощування зерна, картоплі та овочів. Виділили 150 гектарів під індивідуальні городи.

Будувались впорядковані гуртожитки, житла для сімейних, багато виробничих будівель та шляхів. Для такого будівництва не було цегли, покрівлі, дерева, цементу. Почали негайно пошуки якісних глин, щоб на їх родовищах заклaсти бодай невелику цегельню. 25 квітня 1946 року начальник будівельного управління Д. І. Бойко видав наказ: «...негайно зробити розвідку дільниці під будівництво цегельного заводу і кар'єр для з'ясування запасів і якості глини. На першій дільниці розмірами 350×350 метрів, розташованій в районі правого схилу долини річки Шполки, на відстані 1000 метрів на північний захід від роз'їзду Богачеве пройти 5 шурфів глибиною 5—6 метрів і чотири свердловини глибиною 6—7 метрів».

Цей наказ дав початок нинішньому Ватутінському заводоуправлінню будматеріалів, великому багатогалузевому господарству з мільйонними прибутками.

Незважаючи на тяжкі умови праці, виробничий план квітня виконали на 103% і колектив

будівельників зустрів свято І травня 1946 року першими виробничими перемогами. Разом з подякою кращим робітникам в нагороду за чесну працю було видано сандалі і шкарпетки. Кращих подарунків поки що не могли придбати, і такі скромні нагороди залишаться в рядках святкових наказів тих часів як відзнака тодішніх трудових досягнень.

У травні з цегли Вільхівецького цегельного заводу і дніпродзержинського цементу на вуглерозрізі збудували три гуртожитки, три склади, заклали будівлю тимчасової електростанції.

В червні прибув компресор, послано було людей за енергопоїздом. Вже беспосередньо на самому вуглерозрізі працювало 34 автомобілі. Збільшувалась кількість робітників. Будували нові залізничні колії. В селищі гірників, на нинішніх вулицях Кривошеї і Щорса зводились перші фінські будиночки.

Трудова напруга зростала. На розрізі спішили пройти перші розвідочні шурфи. Техніка спочатку теж була примітивною: підйом людей і матеріалів здійснювався кінними коловоротами-корбами у баддях. Але коли шурфи поглибшали, кінний привод став безсилий проти глибинних вод. Тоді були застосовані всі необхідні заходи, щоб ввести в роботу дизельну електростанцію. Разом зі зведенням стін будівлі монтувались дизелі і генератори. Готувались до прийомки пересувних енергопоїздів.

У серпні 1946 року вже діяли дві будівельно-монтажні контори, дві гірничі дільниці, було створено перший житлово-комунальний відділ і організовано перший дитячий садок. Тоді ж почали роботу деревообробна та механічна майстерні. Монтувався цегельний завод. Споруд-

жувались гаражі, стайні, розширялись кам'яний та піщаний кар'єри. Заселялись новозбудовані гуртожитки та житлові будинки.

Але все це було тільки базою для ще більшого будівництва. Готувався стартовий майданчик для великого стрибка в майбутні звершення. Впроваджувались, поглиблювались передові методи праці. У грудні 1946 року на курси стахановських методів праці було відряджено кращих робітників. Всі колективи управління включились у Всесоюзне соціалістичне змагання за перевиконання планів по обсягу робіт та по зменшенню вартості будівництва. Соціалістичне змагання на будові виявило кращих робітників. Над цегляними стінами перших будинків з'явились яскраві транспаранти: «Вчора штукатур Мазур Прокіп Михайлович виконав норму виробітку на 560% і вийшов переможцем у змаганні з Рябошапкою Дмитром Тихоновичем і Парандієм Дмитром Семеновичем, які виконали норми на 460%!» Кращим серед теслярів був тоді застрільник передових методів праці В. П. Нужний, в якого нині на грудях сяє орден Леніна.

З весною почались роботи по спорудженню питного водогону, механічних майстерень, двох гірничих екскаваторів, пускали два енергопоїзди і дізель, продовжувалось будівництво залізниці, гуртожитків, їдальень, будинків селища Богачеве.

Роботи на Юрбасі, так люди назвали новий вугленосний район, все більшало. У зв'язку з великим обсягом робіт було створено вісім будівельних і допоміжних організацій у складі вуглебудівельного тресту.

Перед колективами підприємств постало завдання прискорити хід робіт і в найкоротші

строки закінчити будівництво вуглерозрізу. Всі гаряче взялися за справу. Але відсутність необхідного устаткування, нестаток цегли, цементу та інших матеріалів знижували темпи робіт. Затягувалась здача в експлуатацію цегельного заводу. Ще важче було з будівництвом житла.

Відсутність належної житлоплощі в свою чергу погіршувала стан з робочою силою, робітники не затримувались у будівельних організаціях. Та незважаючи на труднощі, в гущі будови, серед гуркоту будівельних механізмів окреслювались перші контури нового міста.

19 серпня 1947 року трест «Юрківвуглерозрізбуд» переїхав з міста Звенигородки в Юрківське соцмістечко, безпосередньо до місця забудови підприємства. Так. Місто тоді ще навіть назви не мало. Це було соцмістечко, або Юрбас, або ще простіше — Юрківка, за назвою села.

Після приближення керівництва до виробничих ділянок темпи робіт підвищились. Монтувались крани та екскаватори. Освоювали на новій залізниці новий вид транспорту, так звані вертушки — спеціальний залізничний состав з чотирьох саморозвантажувальних вагонів, яким судилось потім стати основним транспортом і на будівництві, і на експлуатації вуглерозрізів і шахт. Вертушки і паровози з'явились на будові у жовтні 1947 року. Цим було закладено основу сучасного великого підприємства— вантажнотранспортного управління.

З першого кварталу 1948 року будівництво розрізу велось прискореними темпами. Ставали до роботи перші екскаватори на розкриші, вертушки вивозили грунт на відвали. А інститути країни вже проектували видобуток вугілля. Гір-

ники поспішали пройти шахти-шурфи, необхідні для точних аналізів вугілля.

З кожним роком, з кожним днем більшало нове селище. Виконком Київської обласної Ради депутатів трудящих 26 лютого 1949 року прийняв постанову, в якій зобов'язав секретаря виконкому «оформити матеріал про створення селищної Ради на будівництві ім. Ватутіна до I/III—1949 року». Відповідний Указ було видано 19 квітня 1949 року. З цього дня селище стало офіційно називатись іменем генерала Ватутіна. Так було увічнено ім'я видатного радянського полководця, командуючого I Українським фронтом у Великій Вітчизняній війні. Саме там, де з'єднались I і II Українські фронти, щоб оточити і розгромити гітлерівські з'єднання, тепер зростало нове місто. Цією ж постановою зобов'язано було обласний відділ охорони здоров'я відкрити поліклініку і повністю укомплектувати її медперсоналом. Відкривались майстерні по ремонту одежі і взуття, у новому клубі встановлювалась кіноапаратура.

У 1949 році вже була вибрана ділянка під будівництво ТЕЦ і замовлено проект майбутньої електростанції.

Цього ж року на розрізі монтувались екскаватори, будувалась тягова підстанція, ходило шість вертушок, працював цегельний завод, на якому вже пробували до кам'яного вугілля додавати буре, місцеве. Значна увага приділялась і самому селищу: була створена спеціальна виконробська дільниця по його благоустрою та забудові. Створювались парки, тротуари, озеленялись вулиці і майбутні майдани. Проводилась телефонна комунікація Київ — Звенигородка, монтувались водогони до майбутньої ТЕЦ і

Пам'ятник Герою Радянського Союзу генералу армії М. Ф. Ватутіну.

брикетної фабрики. Будувалась перша школа-десятирічка. Повністю функціонувало енергоуправління. Воно вже постачало електроенергію на будівництво. В цьому році працювало 2952 робітника. Обсяг будівельних робіт зріс утричі.

Такі досягнення стали можливими тільки завдяки широко розгорнутому соціалістичному змаганню. Кращі робітники вже в 1949 році закінчили виконання п'ятирічного плану. Серед них муляри В. С. Вакула і Д. С. Парандій, штукатур П. М. Мазур, електрослюсарі В. І. Домбровський, П. Я. Морозов і багато інших. У цьому ж 1949 році трест ЮВРБ переміг у змаганні з трестом «Олександріявуглерозрізбуд» з Кіровоградської області, де також ішло велике будівництво буровугільних підприємств.

ВИРІШАЛЬНІ РОКИ БУДОВИ

З весни 1950 року вже складався технічний проект організації монтажу транспортно-відвального моста, будувались механічна майстерня і депо на вуглерозрізі. Монтувалися великі відвальні екскаватори. До кінця року на розрізі працювало 18 екскаваторів, сотні вагонів і тракторів. Розріз видавав попутне вугілля.

Під час будівництва була створена і аж до наших днів успішно діє спеціальна дільниця рекультивації земель. Тепер не пропадає жодного гектара орної землі — її регулярно після виробків повертають до життя вправні руки спеціалістів-рекультиваторників.

У цьому ж 1950 році офіційно організовується транспортна контора, почала працювати тя-

гова підстанція. На Юрківській брикетній фабриці будувались адміністративно-побутовий корпус, приміщення складів і закладались будівлі сушильно-пресового корпусу.

На Юрківській ТЕЦ будувались під'їздні колії та лінії електропередач, велись земляні роботи по фундаменту головного корпусу.

Ще більше зростало і прикрашалось майбутнє місто. Всі вулиці були закріплені за підприємствами, висаджувалось багато дерев, кущів. У дитячі заклади, школи, клуби, їдальні, магазини завозили нові меблі.

В кінці 1950 року розпочалось будівництво 12-квартирних двоповерхових будинків по вулиці Звенигородській. Тут було застосовано швидкісний метод будівництва двома потоками. Це дозволило строк будування одного будинку довести до 24 днів.

У січні 1951 року почалися роботи по монтажу транспортно-відвального моста. Зводились будівлі і завозилось обладнання на брикетну фабрику і ТЕЦ. Цеглу для них поставляв Ватутінський цегельний завод. У лютому 1951 року було здано в експлуатацію ще 12 будинків для робітників та їх сімей.

У березні 1951 року з міста Олександрії на Юрківську ТЕЦ прибув перший котлоагрегат ТП—30.

Наявність багатьох різних організацій, контор, проектних інститутів і конструкторських бюро вимагала суворої централізації управління роботами і неабиякого вміння керувати будовою. Управління тресту, зміцнене на той час сталими кваліфікованими кадрами з керуючим Г. Д. Абрамцевим на чолі, досить успішно з цим завданням справлялося. Багато творчості

і власної ініціативи вносили в загальну справу будови інженерно-технічні працівники.

Зростала будова — зростали люди, мужніли, набирались досвіду. Замість котлового харчування і солдатських казанків на будові вже готували їжу п'ять їдалень, замість холодних наметів і переповнених бараків у селищі було чотирнадцять гуртожитків і декілька вулиць з новенькими одноповерховими будинками. Замість перших ручних тачок з тисячами прикипілих до них мозолястих рук тепер мільйони кубометрів грунту перевозились кількома залізничними електровозами і паровозними бригадами. Все стало на індустріальні рейки. Зріс досвід, зросла майстерність працівників, зріс обсяг робіт, багато будівельних процесів було механізовано.

У березні 1951 року почалось будівництво земляного насипу під залізничну колію до ЮБФ, ТЕЦ і під відвальний міст. Машини у дві зміни щоденно підвозили грунт по грузьких весняних дорогах. Всього в ту весну залізничних колій було збудовано 23,3 кілометра.

На околиці майбутнього міста будувався центральний розподільчий пункт — головний вузол енергопостачання всіх підприємств і вулиць житлового масиву. Будувались також міська баня, котельні, пральня, амбулаторія, універмаг, пожежне депо, клуб, магазини, водопровод.

До кінця 1951 року на ТЕЦ було привезено три котлоагрегати ТП-30, на брикетну фабрику — сушильні барабани. Але багато іншого устаткування ще не вистачало до повної комплектації всієї технології цих підприємств. Тому механізми, що були відсутні на комплектуваль-

ній базі в Олександрії, терміново замовляли на вітчизняних і зарубіжних заводах.

Підходив час пуску підприємств. Зростало містечко, перетворювалось в гамірливий промисловий центр. Ось як про це сказано в святковому наказі керуючого трестом «ЮВРБ» до 7 листопада 1951 року: «Будівництво Юрківського буровугільного розрізу, брикетної фабрики, теплоелектроцентралі, інших підприємств і житла — це одна маленька частинка великого будівництва комунізму, і тепер кожен із них з гордістю дивиться на своє соціалістичне містечко, де два роки тому були тільки умовні позначки міської будови».

В цей час на будові виходила газета «Стахановець вугілля». Діяли перші дві середні школи. Спортсмени об'єднувались в спортивні товариства. Розвивалась художня самодіяльність.

У грудні для вирішення транспортної проблеми та перевезення робітників на підприємства було підготовлено до пуску робочий поїзд.

У зв'язку з завершенням монтажних робіт на підприємствах створювались з експлуатаційного персоналу секції прийомної комісії.

На 1952 рік були встановлені тверді плани видобутку і брикетування вугілля, виробітку електроенергії та тепла, продовження монтажу котлів і турбін на ТЕЦ, закінчення монтажних робіт по відвальному мосту.

У травні 1952 року стали до ладу котел і турбогенератор на ТЕЦ, а до кінця року було здано в експлуатацію ще два котла і три турбогенератори.

35-у річницю Великого Жовтня трудящі Ватутіного відсвяткували в світлому просторому

приміщенні нового Палацу культури. На цей час було збудовано міську лікарню і поліклініку.

На вулицях і майданах висаджувались декоративні дерева, кущі. Розбивались великі квітники. Місто зростало, приймало належний вигляд.

В БИТВІ ЗА ЧОРНЕ ЗОЛОТО

Технологія виробництва на вуглерозрізі на перший погляд проста: треба зняти 45-метрову товщу землі і потім зібрати дорогоцінні поклади бурого вугілля, шар якого досягає інколи восьми метрів.

Але практичне здійснення такої схеми видобутку вугілля надзвичайно ускладнюється. На підприємстві застосовується безліч різноманітних механізмів, від найскладнішого транспортно-відвального моста і добувних екскаваторів до електричних поїздів і автоматичних глибинних насосів для осушування шарів вугілля. До цього великого парку машин слід додати надзвичайно складні питання геологічного і гірничого характеру та техніку безпеки. А скільки перешкод відкритому способу добування приносять погодні умови! Суворий порядок робіт порушується, підприємство збивається з ритму, а це веде до порушення роботи ТЕЦ і брикетної фабрики, нервує весь комплекс буровугільних підприємств. Саме з такими труднощами експлуатації і почав боротись молодий колектив новозбудованого вуглерозрізу.

Пройшов деякий час, і колишні сільські хлопчаки, що прийшли на будову з навколишніх

Бригада І. В. Кокіашвілі.

сіл, стали екскаваторниками і машиністами, будівельники опанували професії гірничих майстрів і механіків і стали досвідченими керівниками цехів і дільниць.

Починаючи з 1952 року постійно нарощувались темпи видобутку вугілля на Юрківському вуглерозрізі. 313 тисяч тонн — у 1952 році, 2063 тисячі тонн — у 1958 році, коли проектна потужність була збільшена вдвічі, і подальше щорічне підвищення продуктивності праці на чотири — п'ять процентів при здешевлені тонни добутого вугілля до 1 карбованця 29 копійок— ось якими кроками рухався цей колектив.

Такі темпи видобутку і зниження собівартості вугілля стали можливими завдяки високій механізації гірничих робіт, чіткій взаємодії всіх дільниць підприємства і в першу чергу розкривної дільниці і транспортно-відвального мосту.

У колективі була добре поставлена виробнича і виховна робота. Серед кращих виробничників Юрківського вуглерозрізу преса і накази тих часів називають першого начальника транспортно-відвального моста, а нині головного механіка шахтоуправління «Ватутінське» О. І. Лікіна, механіка розкривної дільниці В. М. Мажуру, механіка моста, а нині головного механіка шахтобудівельного управління М. О. Степанова, механіка С. І. Мордовіна, майстра Є. Ф. Солодушка, машиністів моста І. О. Нестерова, Я. І. Ярмоленка, І. О. Порхуна.

Задовго до того, як все вугілля Юрківського родовища мало бути використаним, трестом «Бурвугілля» було вирішено терміново приступити до будівництва нового вуглерозрізу — Звенигородського. Це будівництво розпочалось в 1963 році. Вести його спершу було доручено колективові Юрківського вуглерозрізу. У вересні 1963 року над глибокими буропластами Звенигородського родовища з'явився перший екі-

паж екскаватора УЗТМ № 7 і машиніст Олександр Милинький вийняв перший ківш землі. Багатьом гірникам довелося знову згадати будівельні професії. Очолив будівництво Ю. І. Приймак. Було створено бригади прохідників. Пізніше ці будівельні підрозділи і дали початок великому багатогалузевому підприємству — Ватутінському шахтобудівельному управлінню. За короткий строк бригада В. І. Дубініна змонтувала крокуючий екскаватор ЕШ-10/60. Потім включились в роботу екіпажі екскаваторів ЕШ-5—45 на чолі з комуністом Л. І. Дружиніним та ЕКГ-4—6, де бригадиром був комуніст В. І. Горбенко.

Важко було проходити перші траншеї. Підготовчі роботи йшли прискореними темпами, ділянка під майбутню розрізну траншею не була належним чином осушена і гірничі механізми навіть влітку, в посушливу погоду утопали в багнюці. Спішно будувалась залізниця, що мала з'єднати два розрізи. На велетенських автопоїздах підвозилось необхідне устаткування, будувались захисні дамби від весняних вод, проводилось запізніле осушування шарів бурого вугілля.

Пригадується тодішня зустріч з кращим молодим екскаваторником на будівництві Звенигородського розрізу. В. І. Дубініним. Він говорив: «Чого тільки не зроблять добрі робочі руки! Оно, бачите, яким лісом обсаджені колишні сухі відвали? — Ми дивились на густу щітку молодого сосняка над розрізом. — А тепер погляньмо ліворуч...»

А ліворуч відкривалась панорама будівництва нового розрізу. Вдалині, за золотавим відвалом, було видно копри дренажних шахт. У

широкому, глибокому забої — прорізній траншеї — весело і по-господарськи снували бульдозери, самоскиди, електровози. І над усім цим гуркітливим реманентом, як хороший господар, уважний і працелюбний, здіймався крокуючий екскаватор. Блисне на мить своїми сталевими зубами велетенський ківш, кинеться з розмаху в землю, натужно загудуть мотори, потім стріла прокреслить небо і викине десь далеко на відвали гору блискучого піску.

Життя Віталія Івановича — на виду у всього міста.

Тут, у Ватутіному, починалась його трудова біографія. Спочатку — помічником машиніста, потім — машиністом невеличкого екскаватора. Навчався у вечірньому технікумі. Вступив до комсомолу. Пізніше комсоргом обрали, а потім і секретарем міському комсомолу. Став членом партії.

З того часу все більше розкривалось духовне багатство цієї людини. Він став зіркіше і ширше оглядати життя. Щедрішала душа, мужнів і гартувався характер. Є такі люди, в котрих завжди нуртує бажання помірятись силами з труднощами, перевірити себе в боротьбі. Саме до таких належить і Віталій Іванович.

Став він першим ударником комуністичної праці, потім бригадиром першого комуністичного екіпажу.

«Прибув на будову крокуючий, — розповідає В. І. Дубінін.— Мені доручили його монтаж. І відразу ж виникло питання: як прискорити монтаж? Спеціалізована організація з 80 робітників складає таку машину за півроку. Це не підходить, треба скоріше. Взялись за роботу самі —45 молодих хлопців. Працювали всю зиму,

Ветеран гірничої справи, механік шахтної дільниці Г. І. Нечитайло.

а вона була не з легких. Вдень монтували, а вечором сиділи над кресленням вузлів та механізмів. Думали, сперечались, шукали. Де тільки сили брались?

Крокуючий та ще три ковшових екскаватори були складені в рекордно короткий строк — за чотири місяці. Помножте шістдесят відвойованих робочих днів на добову потужність цих машин, і ви зрозумієте, якого виграшу домоглись робітники. Приплюсуйте сюди ж знання та навички, які одержали ми на монтажі і які потім майже щодня нас виручали і виручають».

В той час екіпаж крокуючого був молодим. Старшими машиністами змін працювали І. Г. Попков, М. П. Маркін, К. П. Бобриньов. Знаючі майстри завжди допомагали один одному в нелегку хвилину. Словом, як і личить екіпажу комуністичної праці.

І все ж, — це добре відчував Дубінін, — справжнього, бойового колективу тоді ще не було. Щось заважало, стримувало. Виходило так, що кожен з членів екіпажу вболівав більше тільки за свою зміну, як міг, дотягував її до кінця, а дрібні ремонти, профілактику перекладав на того, хто приходив на зміну. Віталій Іванович натурою, духом своїм колективіст, змиритись з цим не міг, шукав виходу з цього положення.

Вихід несподівано підказала стаття знатного екскаваторника Галенка. Разом прочитали її, порадились. А потім дивувались — як же самі до такого не додумались? Ну, звичайно ж, це прекрасно! З тих пір облік вели не по змінах, а за добу. Виросло і зміцніло довір'я, з'явились ті непомітні для стороннього ока відмітинки, які стверджували: на екскаваторі працює хороший, згуртований колектив. І душою цього колективу став його командир — Віталій Іванович Дубінін.

Комуністи екіпажу у вільні хвилини часто збирались разом. Ці збори не оформлялись офіційним протоколом, тільки розмова на них не раз була дуже і дуже важлива. Товариші думали над тим, як прискорити роботи, модернізувати окремі вузли, підвищити потужність машини. Думали про людей, хто, де і як навчається. А навчались тоді всі — в школах, технікумах, інститутах.

На Ватутінському водоймищі.

При будівництві Звенигородського розрізу вже цілком були враховані недоліки попереднього будівництва. Особливо це стосувалось збереження дорогоцінного поверхового шару землі — родючого чорнозему. При будівництві першого розрізу — нічого гріха таїти — багато родючої землі загинуло. Високі сопки глини та піску з-під довжелезної стріли транспортно-відвального моста тоді розрівняли і посадили сосни. Гарний ліс тепер шумить на сотнях гектарів колишньої орної колгоспної землі.

Але ж ліс — це не найбагатша нива української урожайної пшениці чи качанистої кукурудзи. Тому при будівництві нового розрізу весь

чорноземний шар грунту було заздалегідь знято і складено окремо. Потім, коли буде перевернуто мільйони тонн глини та пісковиків, його знову покладуть на глину, акуратно розрівняють і віддадуть колгоспам, — приймайте, хлібороби, землю, яку у вас кілька років тому позичили.

Такого ж порядку суворо дотримуються і зараз при експлуатації інших розрізів і шахт: земля — наше найцінніше добро, найбільше багатство, його треба берегти.

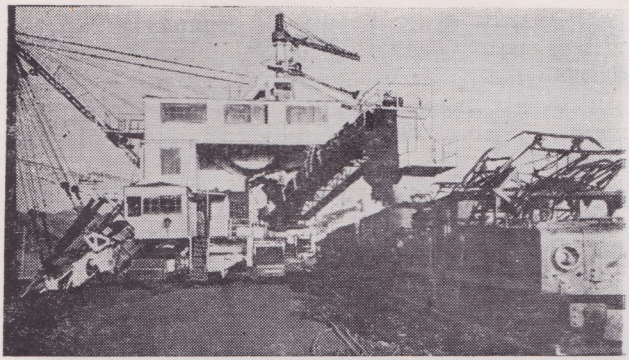
НЕБУВАЛИЙ РЕЙС

Ще тільки перші екскаватори почали розкривати грунт на Звенигородському розрізі, а в основному штабі будови в тимчасовій нарядній начальника будівництва вже зібралися керівники. Всіх непокоїло питання, як бути з транспортно-відвальним мостом. Могутня машина, яку всі за її величезні стріли-крила і невтомну працездатність не інакше як чудодійним птахом звали, одробляла у головній траншеї Юрківського розрізу останній рік.

Як бути далі?

Щоб скористатися нею в сусідньому Звенигородському вуглерозрізі, треба було, щоб ця птиця якось опинилась в головній траншеї нового вугільного підприємства. Але при всій дивовижній казковості велетенської істоти вона все ж якимось дивом перенесена бути не могла, а літала тільки в поетичній уяві кореспондентів.

Тоді те диво взялися зробити цілком реальні люди з суто раціоналістичним спрямуванням

Звенигородський вуглерозріз. На озброєнні радянських шахтарів могутня сучасна техніка.

розуму — наші радянські інженери, гірники та механіки. Багато було проектів переведення моста на нове місце: і розібрати подетально, перевезти автотранспортом, а потім знову скласти, і роз'єднати на окремі вузли і перевезти залізницею на спеціальних платформах...

Але подібні методи не задовольняли будівельників. Ні своїми великими витратами, ні занадто довгим часом. Тому зупинились на найбільш економному і, водночас, на найсміливішому проекті — здійснити перегін відвальної 335-метрової споруди її власним ходом. Довго на трасі майбутнього рейсу працювали гірники: розчищали дорогу, стелили чотири нитки залізничних колій. Ось уже маркшейдерами вивірено нахил колій, поставлено останні пікети-відмітини в найбільш характерних точках. Надійшла та хвилююча мить, якої чекали, яку неймовірно напруженими зусиллями наближу-

вали більше року: вранці 27 серпня 1966 року, в переддень традиційного Дня шахтаря, сталева громада ледве помітно здригнулась, зрушила з місця і плавною ходою пішла назначеним шляхом до нового забою іншого гірничого підприємства.

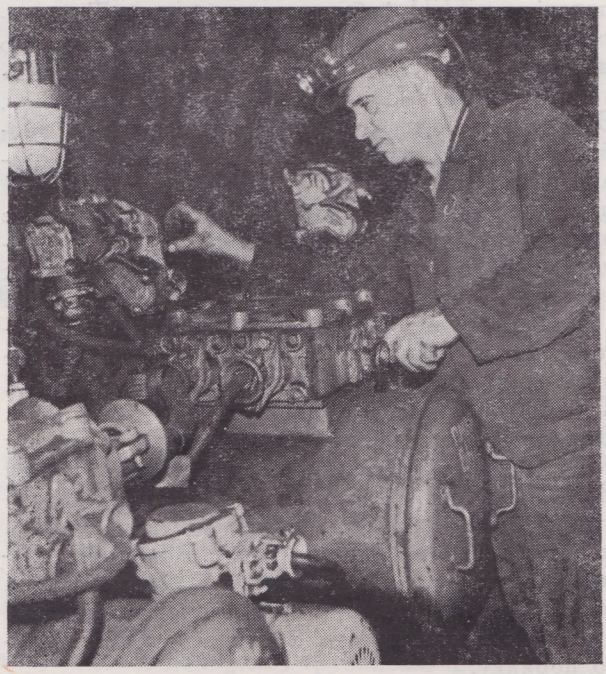
Це був сміливий, ще ніколи ніким не застосовуваний експеримент. Небувалий рейс гірничого флагмана закінчився успішно.

Траса перегону ТВМ прикувала увагу не лише працівників вуглерозрізу та шахтобудуправління, а й всіх підприємств міста, ряду міністерств і трестів Києва та Москви.

Подія справді була незвичайна, незабутня. Вперше в Радянському Союзі і в світовій практиці цей унікальний велетень — міст-комбайн висотою 82 метри і вагою 8,5 тисячі тонн — власним ходом перейшов на нове родовище. Всім процесом перегону керував інженер А. Н. Піщаленко.

Після перегону транспортно-відвального моста на повну потужність запрацювало нове гірниче підприємство на стародавній Звенигородщині. ТЕЦ і брикетна фабрика почали отримувати вугілля з нового родовища — Звенигородського.

Але на експлуатаційників нового розрізу відразу навалилось багато труднощів. Головним з них було недостатнє попереднє осушування шару вугілля. Екскаватори і бульдозери, трактори і електропоїзди в першу пору буквально тонули в багні. Розкриша і видобуток дуже ускладнювались. А видобуте вугілля, дуже зволожене, погано горіло в котлах ТЕЦ і порушувало норми державних стандартів на брикет. Тільки через місяць після весняних повідей налагоджу-

Заслужений шахтар УРСР машиніст П. П. Шевченко.

вався режим роботи всього буровугільного комплексу підприємства.

Надзвичайно важкі погодні умови зими 1969—1970 року привели до виходу з ладу багатьох важливих механізмів. Для всіх підприємств міста складалось надзвичайно важке становище — на весну могло не вистачити вугілля. Треба було будь-якими способами добути ту кількість сировини, яка була запланована для

подачі на ТЕЦ і брикетну фабрику. Тоді керівництво тресту і райком партії звернулись до шахтарів. І трударі шахт «Юрківська-Західна» та «Ватутінська-Північна» прийшли на допомогу. В крутому борту розрізної траншеї було пробито штольню, і скоро недодане до плану вугілля пішло на-гора. Виробничий технологічний цикл сусідніх вуглепереробних підприємств знову налагодили, чим зайвий раз було доведено, яку важливу роль у житті виробничих колективів грають дружба і взаємопідтримка.

Зараз дружний колектив трудящих Звенигородського розрізу розробляє нове родовище вугілля за 15 кілометрів на південь від міста. Тепер цей розріз називають Кайтанівським. Вугілля звідти возять автомашинами. Керує Кайтанівською дільницею досвідчений гірник В. Ф. Забіяка. Тут багато ударників комуністичної праці, широко впроваджуються нові, передові методи гірничих робіт, між робітниками розгорнулось соцзмагання. Кайтанівський розріз носить звання підприємства високої культури виробництва і зразкового громадського порядку.

НАСЛУХАЮЧИ РИТМИ ЗЕМНІ

Шахта № 4, відбудована, відновлена і здана в експлуатацію зусиллями шахтарів і будівельників у 1945 році, з кожним роком збільшувала темпи видобутку бурого вугілля. Поступово склався дружний колектив працівників шахти— наваловідбійників, прохідників, кріпильників, механіків. Механізмів спочатку було дуже мало: насос водовідливу та лебідка. Пізніше, зі зро-

На шахті «Козацька».

станням енергетичної бази на Юрбасі, коли для будівництва комплексу підприємства було пущено дизелі, енергопоїзди, а потім стала до ладу і теплоелектроцентраль, — умови впровадження механізації на шахті № 4 склались більш кращі.

Неоціненну допомогу молодому вугільному басейну подали донецькі і грузинські шахтарі. До щойно народженого шахтарського міста приїхали спеціалісти, які, крім своїх міцних робочих рук, привезли новий передовий виробничий досвід, влили свіжий струмінь в організацію праці, повели шахтарів-буровугільників до нових перемог.

Перш за все, треба було полегшити трудомісткі підземні роботи. Багато особистої ініціативи в справу застосування механізмів на шахті вніс демобілізований воїн-комуніст М. А. Чавченко. Працюючи механіком, він перший на шахті оволодів наукою управління новими

складними транспортерами. Потім переконструював їх і разом з друзями-слюсарями домігся безперебійної роботи, що забезпечило ще в 1947 році виконання планів другою дільницею. В 1949 році на шахті № 4 вже була впроваджена схема дистанційного управління лавами. Вугілля шахта видавала 800 тонн щодня.

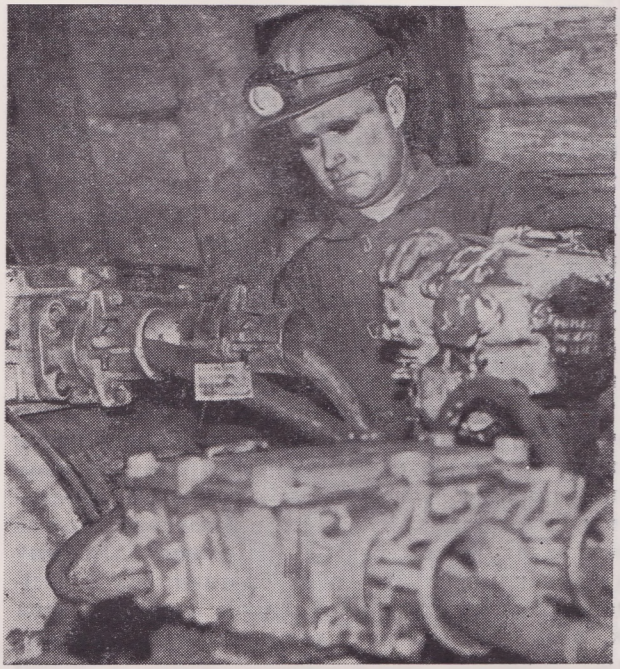
У грудні 1958 року неподалік від шахти 4-біс введена в дію нова молода її спадкоємниця 4-біс «Юрківська». Ця шахта в 1959 році досягла проектної потужності і видавала на-гора щодня 1300 тонн вугілля. А з 1966 по 1974 рік стали до ладу ще три шахти — «Юрківська-Західна», «Ватутінська-Північна» та «Козацька». Остання має найбільший добовий видобуток палива у всьому басейні.

Говорячи взагалі про успіхи буровугільної справи на Звенигородщині, не можна не сказати про людей, про кращих людей, чий приклад надихає на ударну працю цілі трудові колективи.

Ось Герой Соціалістичної Праці О. Г. Білоус.

Ще юнаком, спізнавши фронтового солдатського життя, доклавши і своїх зусиль до знаменитого розгрому гітлерівських полчищ у Корсунь-Шевченківському, він після завершення Великої Вітчизняної війни повернувся до рідного краю і з перших днів розвороту новітньої повоєнної будови в Юрбасі пішов працювати на шахту.

Згодом до нього прийшло тонке розуміння важкого гірничого ремесла. До фізичної праці додалась ота на перший погляд непомітна чітка система точних відгранованих рухів. Відчуття першого вміння, усвідомлення, що навчання да-

Машиніст вугільного комбайну шахти «Західна» І. П. Чорновол.

ло результати, окрилювали. З тих пір Олексій водить свою власну загінку. 7, 10, 15 тонн за зміну — так зростав зажинок шахтаря. Йшли роки, зростало вміння, міцніла дружба вправного вибійника з шахтарським колективом, гірнича техніка замінялась складнішою, відступили підземні лихі небезпеки. Потім на шахті керував комсомольсько-молодіжною бригадою.

Поставив рекорд — 49 тонн вугілля за одну зміну.

Нині Олексій Григорович очолює бригаду, яка видобуває вугілля очисним механізованим комплексом. Це покладає на нього відповідальність за інших, за всіх членів бригади, додає турботи, ускладнює і густо заповнює справами навіть весь вільний час. Тепер він свій двадцятип'ятилітній досвід, свої знання, свої прийоми й методи передає хлопцям з бригади.

Їх всього тридцять. Всі працюють по змінах. Олексій Григорович буває в кожній зміні, бо він господар лави, він — особисто відповідальний за всіх, він — старший товариш.

Разом з технічними і організаційними нововведеннями бригада у себе впроваджує і новий метод самокерівництва, самоконтролю за своїми вчинками. Вони самі слідкують за моральним, психологічним кліматом колективу. Кожен відповідає за всіх і всі — за кожного. От чому й вирішили створити раду бригади. На її засіданнях розглядається поведінка кожного, вона ж, рада досвідчених і довірених, сама розподіляє заробіток членів бригади згідно з коефіцієнтом трудової участі кожного в загальному виробничому процесі. Це — нове, це — справедливе. Бо хто краще може знати участь кожного в загальному надбанкові, як не самі члени бригади? Не справився з дорученою роботою чи нашкодив десь — ображайся сам на себе, а рада тобі прямо скаже: премії за цей місяць тобі не буде.

Часто такі порушення бувають? Спочатку були. Тепер — майже немає. Тепер всі працюють з належною старанністю і вправністю. А це — основа всіх успіхів, їх систематичність.

Герой Соціалістичної Праці О. Г. Білоус.

Є на ватутінських шахтах ще бригади, які прославили себе своїми трудовими ділами. Серед них бригада прохідників, яку очолює Герой Соціалістичної Праці М. Х. Кирилов. Своїм особистим прикладом, своїм великим досвідом прохідника, глибоким знанням справи, своєю відвертістю і щирістю він швидко згуртував бригаду, якою доручили керувати. Робітники зрозуміли, що до них прийшов умілий, здібний організатор, і невтомною працею відповідали на його заклик — зробити бригаду кращою, передовою.

Герой Соціалістичної Праці М. Х. Кирилов.

На бригади О. Г. Білоусова і М. Х. Кирилова рівняються всі шахтарі. Це дає вагомі результати. Щороку збільшується навантаження на лаву, постійно зменшується собівартість вугілля.

Багато є трудівників на ватутінських шахтах, які своєю працею звеличують наш славний час, «неповторний час», як писав поет. Це відомі бригадири видобувних бригад І. В. Кокіашвілі і В. А. Філіпов, машиніст вугільного комбайна депутат обласної Ради депутатів трудящих В. К. Бараник, заслужений шахтар УРСР

П. П. Шевченко, знатний бригадир О. І. Зима та інші.

У гірників Ватутіного добра, впевнена хода. За дев'яту п'ятирічку вони дали країні понад 7200 тисяч тонн бурого вугілля. Ось як змінились умови і обсяги вуглевидобутку в наш час порівняно з колишніми мокрими «копями» капіталістів-цукрозаводчиків.

У десятій п'ятирічці у зв'язку зі зменшенням видобутку вугілля на шахті «Юрківська-Західна» будуть введені в дію Вербівецька дільниця вуглерозрізу, Багачівська шахта в Звенигородському районі і Новомиргородська в сусідньому районі Кіровоградської області. Будівництво перших двох дільниць веде шахта «Ватутінська», а Новомиргородську шахту будує Ватутінське шахтобудівельне управління. Таким чином, паливний баланс комплексу буровугільних підприємств не порушується, а зв'язки Ватутіного з іншими промисловими районами республіки в десятій п'ятирічці ще більше міцніють.

ТВОРЦІ ТЕПЛА І СВІТЛА

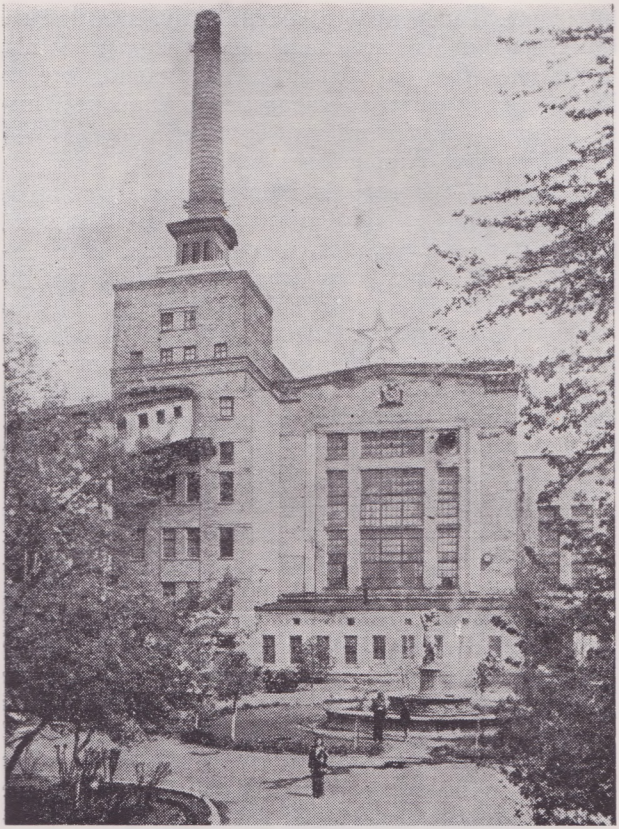
Є в нашому місті два підприємства, колективи яких з'єднані найближчими виробничими і громадськими стосунками. Коли обкинеш зором великі споруди головних корпусів теплоелектроцентралі і брикетної фабрики, які й розташовані майже поряд, коли ясного сонячного ранку побачиш хитросплетіння трубопроводів і металоконструкцій, безліч блискучих залізничних колій і рівні ряди стрункіх високовольтних веж, раптом відчуваєш всю велич праці людської, пізнаєш красу життя виробничого.

На фабриці і ТЕЦ працюють, виробляючи тепло і світло, сотні робітників. Гірники везуть на ТЕЦ вугілля. Під котлами воно згорає, і енергетики отримують пару високої температури і електроенергію могутньої напруги. Пара йде на брикетну фабрику. Парою гріють воду для опалення міста. Без пари не буде брикету, без неї припиниться виробництво залізобетонних конструкцій, без неї — холодно в помешканнях ватутінців. Електроенергія йде до підприємств і до кожної хати в кожному селі. Без неї не будуть працювати найрізноманітніші верстати у великих і малих індустріальних цехах, без неї у людей не буде світла.

Теплоелектроцентраль призначена виконувати надзвичайно важливе державне завдання — в топках її котлів спалюється вугілля, яке за своєю якістю настільки погане, мокре і засмічене пісками, що ніде не може бути використаним. Не було б ТЕЦ — це вугілля загинуло б у відвалах, адже з такого попільного палива брикету не зробиш.

Вугільним підприємствам при їх роботі зустрічаються різні пласти, і дуже не просто відділити, обійти при розробках неякісні з них. Легко підрахувати, яких великих збитків зазнали б шахти і розрізи, якби не було збуту вугілля низької якості.

Стабільно, згідно з давно освоєними методами, працюють котли на донецькому вугіллі, ніяких труднощів не завдає робота котлоагрегатів на мазуті, ще краще, коли паливом є природний газ. А от на бурому вугіллі, та ще й з вмістом попелу 32—35 процентів, робота теплотехнічного устаткування значно ускладнюється. З великими труднощами довелось боро-

Теплоелектроцентраль.

тися ватутінським енергетикам. Довго навчались машиністи котлів і турбін. Багато часу пішло на освоєння механізмів. Але проблема спалювання такого виду місцевого палива була

вирішена. Тепер краще, якісніше вугілля йде на брикетування, а все найгірше — спалюють під котлами. Так проблема, яка давно, ще з XIX століття стояла перед теплотехніками, нині успішно вирішена на буровугільних ТЕЦ Черкащини та Кіровоградщини.

Більшість енергетиків і брикетників прийшли на свої підприємства з початку експлуатації, багато хто — з закладки першої цеглини в підмурок будови. Це вони в дощову осінь і морозну зиму 1950 року розпочали зводити стіни головних корпусів обох підприємств. Це вони під холодними пронизливими вітрами вивершували на високих риштованнях дахи будівель, монтували котли, турбіни, дробарні та преси. Розпочинали разом, перші пуски механізмів також проводились одночасно.

Кожен робітник, мов крапля до струмка, додає свою енергію і запал, свою працю і подих до повноводної ріки здобутків усього колективу.

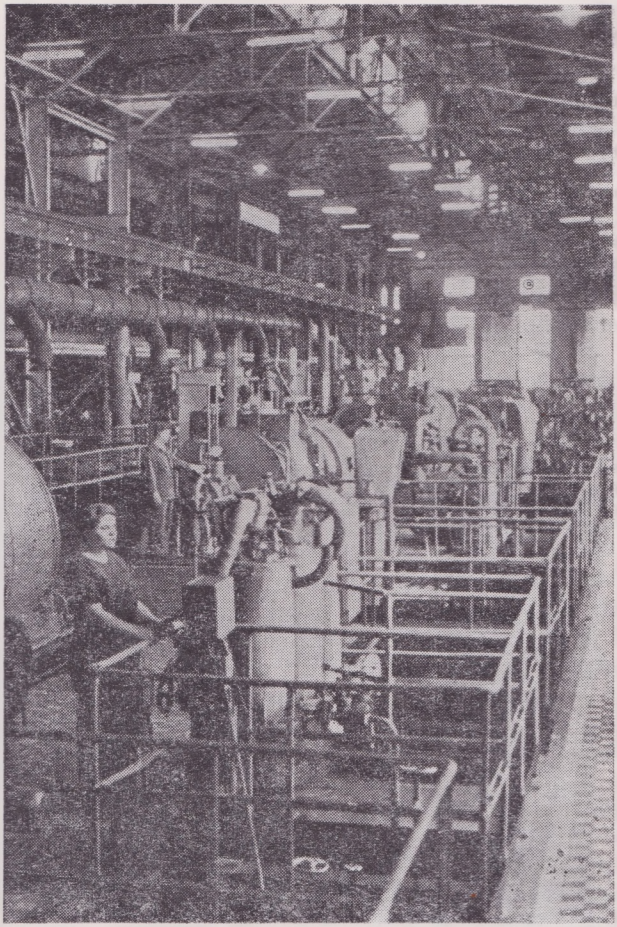
Ось що говорять ветерани.

С. А. Яневський — машиніст преса:

— Разом з дружиною ми зводили корпуси фабрики, пускали перші преси. В 1952 році мені випало дати на пресі № 3 перший брикет. З підприємством зрослась моя сім'я, воно для нас стало, по суті, рідним. Хочеться ще краще працювати в колективі, де відчуваєш себе господарем, де знаєш, що робиш корисну, потрібну всім справу, що від твоєї праці залежать успіхи твоєї зміни і всієї фабрики.

П. П. Кирилюк — машиніст преса:

— Я працював на будівництві нашої фабрики. Залишився і на експлуатації. Історія колективу — це і моє життя, мої досягнення і невда-

Турбінний цех Юрківської ТЕЦ.

чі, моя гордість. Я теж брав участь у випуску першого брикету, закінчив курси машиністів. За ці роки невпізнано змінилось підприємство та й ми самі. Ми були першими в багатьох починаннях, і я гордий з того, що завжди досягали мети.

Перші енергетики теж були сповнені бажання і рішучості гідно продовжувати справу фундаторів міста — будівельників. Котельники, турбіністи, електрики навчались керувати механізмами і ставали кращими наладниками і спеціалістами.

Нове енергетичне підприємство засяяло в самім серці сільського краю, збудило до бурхливої діяльності все населення Звенигородського, Катеринопільського, Шполянського і ще багатьох районів Черкаської області аж до самого Дніпра-Славутича. Це світло наповнило великим змістом життя людей на батьківщині Кобзаря. З кожним роком більшали заграви електричних вогнів, і неспинна могутня сила електрики приходила в міста, села, колгоспи.

Тепер далеко за межами Черкаської області знають ватутінську електроенергію та брикет. З освоєнням випуску брикету в житлові будинки колгоспників і робітників, у школи, лікарні і клуби прийшло якісне паливо.

У листопаді 1958 року на брикетній і ТЕЦ розпочався рух за комуністичну працю. В грудні того ж року першою зміною комуністичної праці стала комсомольсько-молодіжна зміна брикетників, яку очолював інженер Освальд Сіфер.

Ще з тих пір тут стало правилом — успіхи і невдачі бригад обговорюються на зборах колективів. Люди самі суворо питають з тих, хто

За режимом електромереж міста слідкує черговий електрик Н. П. Єрмакова.

порушує трудовий ритм. Самі і переможців у змаганні визначають. Щоб цех чи зміна виборoли перше місце, не досить тільки кращі виробничі показники мати — треба і в громадському житті активну участь брати.

У 1962 році рух за комуністичну працю досяг ще більшого розмаху. Трудящих, які носили звання ударників комуністичної праці, і тих, хто працював у колективах комуністичної праці, на цей час на обох підприємствах уже було 60 осіб. Враховуючи досягнуті колективом ЮБФ високі показники як по виробництву, так і по активізації діяльності в громадських організаціях, суспільно-політичному житті, 4 листопада 1962 року рішенням Черкаського Раднаргоспу і Облпрофради колективу Юрківської брикетної фабрики було присвоєно звання підприємства комуністичної праці. Так у дружньому змаганні з енергетиками брикетники вийшли переможцями.

Але працівники ТЕЦ гідно продовжують змагання. Зараз на електростанції провадиться велика робота по збільшенню теплофікаційної потужності в турбінному цеху, реконструюються котлоагрегати для збільшення навантаження і зменшення витрат на власні потреби. Вдосконалюються автоматичні пристрої регулювання температур, підтримання рівня води, технологічної сигналізації. В ці роботи вклали свою душу кращі раціоналізатори — В. Д. Никоноров, М. Г. Семешко, Ю. О. Коннов, А. В. Кривошея, А. М. Мариняк і багато інших.

В обох колективах проводиться велика робота по наданню допомоги підшефним колгоспам.

Широко розвивається тут і художня самодіяльність, є по кілька гуртків, в яких з задово-

ленням беруть участь працівники цехів і відділів.

Люди навчаються. Кожен шостий — раціоналізатор. Багато робітників мають по дві-три професії.

І брикетна фабрика і ТЕЦ нагороджені Ювілейними пам'ятними вимпелами Черкаського обкому Комуністичної партії України та облвиконкому.

НА ЗАВОДІ ВОГНЕТРИВІВ

Партійні збори закінчилися пізно. Іван Ярмолайович приїхав додому опівночі, ліг, але заснути довго ще не міг — думки не давали. Випливали одна за одною, єдналися в довгий ланцюг безсоння, напружений і трохи тривожний. Тепер він за все відповідальний. Його обрано секретарем партбюро, йому довірено найважливіше — виховання людей заводу...

Власне, не заводу, а тільки його зародку, однієї діючої гірничої дільниці і майбутніх заводських цехів, які тільки-но галуззям риштовань взялися. Роботи буде багато. І труднощів теж. Адже завод тільки розпочинається. Є кілька товаришів, комуністів, є актив, на кого можна покластися. Але головне — становлення колективу — попереду. Багато є й інших труднощів.

Заводи не поставляють в строк устаткування для першої обертової печі. Немає пульту управління. Про це говорили комуністи сьогодні. А до цього додай, що немає ще й відділу комплектації. Інженерів, фахівців цієї справи де завгодно не візьмеш.

Через кілька днів після тих партзборів світлим ранком Іван Ярмолайович разом з директором та головним інженером виїхали на рудник. Узбіч дороги зеленіли поля колгоспних пшениць. Село Залізнячка було залите білим шумовинням хвиль весняного прибою — цвіли садки. А з-поміж квітучого серпанку до подорожніх усміхалися біленькі чепурні будиночки, наче й собі раділи веселій непосидючості тракторів та бульдозерів. До гуркітливих колгоспних машин додавались гучні звуки заводських бульдозерів, які рівняли щебінь, ладнали шлях з рудника до заводу.

— Прийде час, і підуть цією дорогою наші потужні самоскиди, — озвався до супутників Михайло Михайлович, головний інженер заводу.

— Так, рух на цьому шляху буде не абиякий. На початку дев'ятої п'ятирічки з пуском двох печей треба щорічно до 600 тисяч тонн каоліну перевозити. Майже до двох тисяч щодоби. Автотранспорту буде що робити, — директор заводу К. О. Боровков на мить замовк задумався, за хвилю продовжував: — Важливу справу розпочинаємо, товариші. Надзвичайно. Державі нашій треба багато шамоту. Справа в тому, що розвиток металургії потребує застосування нової технології виплавлення металів, а вона базується на підвищенні температурного режиму домен та мартенів. А це в свою чергу ставить більш високі вимоги до якості вогнетривких матеріалів. Якщо раніш металургійну промисловість задовольняли вироби з глини вогнетривкістю 1690° — 1710°, то тепер цього мало. Треба ж підвищувати і потужність доменних печей і їхній міжремонтний строк.

— А як же бути?

Випалювальники заводу вогнетривів П. Є. Коваль і Л. І. Зеленюк.

— Відповідальні вогнетривкі вироби зараз одержують, додаючи до вогнетривких глин технічний глинозем, — пояснює парторгу головний. — Ці вироби застосовуються й зараз, але вони завозяться до нас з-за кордону і дуже дорогі, ось у чому річ. Тут геологи і взялися за таку детальну розвідку каоліну, у ньому глинозем самою природою включений в основну масу.

— А що собою являє наш?

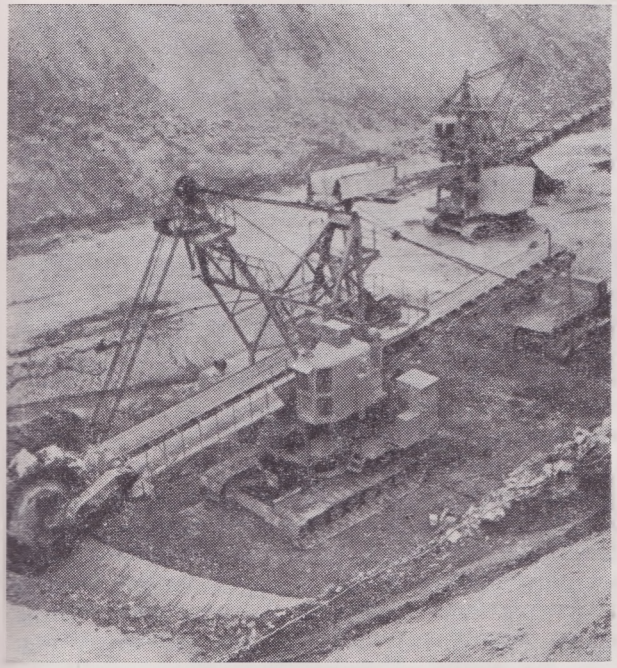
— Каолін Новоселицького родовища завдяки високому вмісту глинозему — до 45—48 процентів — дозволяє готувати особливо відповідальні вироби з вогнестійкістю 1770°—1810° з природної дешевої сировини. Високу оцінку нашому каоліну дав Дніпропетровський металургійний інститут, який займався випробуванням новоселицького каоліну. У висновку так і написали, що «небувало високий вміст глинозему, високі вогневі властивості і здібність спікання при помірних температурах придають новоселицьким каолінам виключну цінність».

Його запаси в нашому родовищі складають 21 мільйон тонн.

— А на території Звенигородщини де-небудь ще є каолін?

— Є. В Звенигородському районі виявлено три родовища вторинних каолінів: Новоселицьке, Мурзинське — 33 мільйони тонн, Озерянське — 80 мільйонів тонн. Найближче розташоване Новоселицьке. Саме тому Черкаським раднаргоспом 16 листопада 1960 року затверджено проектне завдання про будівництво шамотно-обпалювального заводу в місті Ватутіному і Новоселицького рудника.

Іван Ярмолайович знає, що згідно з спеціальною постановою Ради Міністрів СРСР з 1 грудня 1961 року було розпочато будівництво Новоселицького комплексу як одного з важливіших для народного господарства країни. На пізніше заплановано проектування Мурзинського і Озерянського рудників. А потім ще буде і цех готових виробів. Адже каолін замовляють підприємства, що готують і мило, і папір, і гуму, і посуд. Та це — справа майбутнього. А

Каоліновий рудник.

поки що від клопоту з рудником та з першою чергою заводу голова обертом іде...

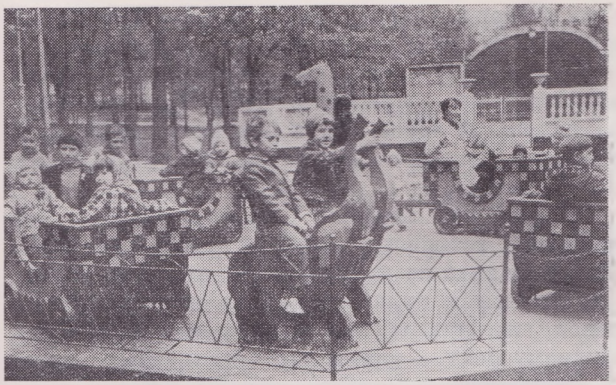
Машина вискочила на пагорб. Перед очима подорожніх величезними крилами золотоперого дивовижного птаха застигли блискучі відвали каолінового розрізу. Сів той птах на високім березі Росоховатки, розпустив пір'я, обхопив схили крилами і зубатим дзьобом верхні шари пісковиків, білу чисту глину вибирає. Не одним дзьобом — багатьма. Вже в той час, у 1966 році,

на кар'єрі було кілька таких дзьобів-екскаваторів. А починалось все значно раніш...

— Я працював на шахті 4-біс, вентиляцією завідував, — розповідає М. А. Глушич. — У травні 1958 року перед нашою шахтою завдання поставили: за замовленням ленінградських спеціалістів добути 200 тонн каоліну в Новоселиці. Пішли ми берегом, сільськими городами. Знайшли давній завалений шурф у садибі одного діда. Почали проходку. Добрались до глини, набрали її 200 тонн, навантажили у вагони і відправили.

— Шурф, ви кажете, вже був?

— Був. Тут про глину цю давно знали. Ще на початку століття. В декого навіть посуд зберігся, який тоді гончарі з цієї глини робили. Чудові витвори: білі-білі чашечки, а дзвенять, ну, чисто тобі фарфор. Потім, уже після 1917 року, тут геологи розвідувальної партії шурфи робили, але глибоко не могли пройти, а свердловини робити було нічим, в нашій країні ще не було спеціальних верстатів. Після війни сюди приїхала розвідувальна партія під керівництвом Л. М. Сухарєвої. Розвідники зробили більше двох тисяч свердловин, набрали багато проб блакитної, як весняне небо, в'язкої і пружної глини. А після детального обслідування багатьма лабораторіями республіки дійшли єдиного висновку: каолін з Новоселиці кращий з усіх, який знали до цього, — високоплавкий, надзвичайно вогнетривкий. Було вирішено розпочати видобуток. У проектні інститути пішли замовлення на проекти рудника, а потім і великого заводу. Ото ж ми, продовжував Михайло Антонович, і постачали для випробування наш каолін. Після перших 200 тонн ленінградським

Дитячий куточок парку.

проектувальникам набрали ще 100 тонн для Харьківського інституту вогнетривів. А ще через рік — 200 тонн. Тоді вже й штольню пробили. Відвантажили каолін на Запорізький завод вогнетривких матеріалів. Це для того, щоб перш ніж свій завод будувати, на діючому підприємстві випробувати, який же з нашої глини шамот буде...

Весною 1960 року почали будувати Новоселицький рудник, а в січні 1963 року перша його черга потужністю 60 тисяч тонн каоліну на рік була введена в дію. З цього часу щороку нарощувались виробничі потужності, сировину відвантажували багатьом підприємствам країни і готували запас для свого заводу, який зростав на околиці міста.

У Ватутінському учбово-курсовому комбінаті та у вечірньому технікумі готувались кадри робітників та техніків для майбутнього підприєм-

ства. Поряд з основними цехами будувались житлові будинки, дитячі заклади, їдальні.

У грудні 1970 року була введена в дію перша обертова піч потужністю 160 000 тонн шамоту на рік. А через рік, в листопаді 1971 року, колектив урочисто відзначив введення в дію другої печі.

На цей час зміцніла і парторганізація. Замість 22 комуністів тої пам'ятної для Івана Ярмолайовича весни 1966 року, коли він уперше знайомився з рудником, зараз парторганізація заводу налічувала вже 155 членів КПРС. У кожному цеху — цехові парторганізації.

Люди вросли в технологічний процес, зрослися з роботою своїх механізмів, а про обертові печі ведуть мову як про живі істоти, які теж «дихають», «нервують» чи «просяться підлікуватись». Начальник цеху С. Я. Проценко розповідав, які труднощі довелось долати і при освоєнні цих гігантів-печей і при становленні самого колективу, коли тільки розпочинали виробництво шамоту. Але, познайомившись ближче з робітниками, з керівником цеху, енергійною вольовою людиною, впевнюєшся, що для таких людей незборимих перепон не існує. Зараз всі механізми працюють чітко, до тонкощів узгоджений і налагоджений технологічний процес подачі каоліну в піч, її роботи і видачі шамоту.

На Новоселицькім заводі вогнетривів на вирішальних ділянках виробництва працюють комуністи. Вони йдуть в авангарді колективу, ведуть за собою всіх працюючих. Велика увага приділяється розгортанню соціалістичного змагання, постійному поглибленню його, застосовуються нові форми змагання за звання колек-

тивів і ударників комуністичної праці. Комуністи виховують молодь власним прикладом.

Велику роботу по вихованню молоді веде і комсомольська організація. Якщо в 1966 році комсомольців було 25, зараз їх 185. Молодь регулярно влаштовує вечори, диспути, зустрічі з ветеранами, навчається в гуртках політосвіти.

Повнокровним, кипучим життям живе колектив заводу. Високе напруження виробництва, свідомість і згуртованість робітників дають добрі результати: на честь 50-річчя СРСР колектив заводу був нагороджений пам'ятним вимпелом Черкаського обкому партії, облвиконкому і облпрофради.

Загартований колектив підприємства вогнетривів продовжує свій впевнений хід за виконання завдань десятої п'ятирічки.

БУДІВНИЧІ — ПЛЕМ'Я МУЖНІХ

Над Ватутіним здіймаються риштування новобудов — ознака піклування про своє майбутнє. Над зростанням міста працюють трудівники Ватутінського шахтобудівельного управління, будівельно-монтажного управління № 1, пересувної механізованої колони, деревообробного заводу, управління механізації робіт, заводу залізобетонних виробів та численних будівельних цехів інших підприємств. 26 серпня 1947 року було створено центральні електромеханічні майстерні, які зараз виросли в рудоремонтний завод, а в травні 1949 року запущено першу випалювальну піч Ватутінського заводоуправління будівельних матеріалів.

Центральний універмаг міста.

Не тільки у мешканців Ватутіного, а і в колгоспників багатьох навколишніх сіл теплішає на душі, і щирою подякою повняться серця за прекрасні дороги й майдани, за чудові будівлі жител, палаців, ферм і критих токів, що збудували трударі шахтобудуправління, яким керував кавалер ордена Леніна О. С. Усошин.

Вимогливий до себе, Олексій Семенович виховав і в своїх помічників подібне ставлення до праці. Інакше — не можна. Без твердої дисципліни не може успішно діяти колектив. Це добре знали І. Г. Попков, П. Ф. Панахида, А. В. Гриценко, М. Т. Лазарев, В. А. Король разом з 44 іншими робітниками, з якими 1 січня 1964 року вони створювали свою будівельну організацію.

Зараз Олексій Семенович очолює завод залізобетонних виробів. Колектив заводу в останні роки різко збільшив виробництво. Замість колишніх 15 тисяч кубометрів — у десятій

Вокальна група Палацу культури.

п'ятирічці завод готується виробляти 55 тисяч кубометрів щорічно.

Колектив будівельно-монтажного управління № 1 веде свій родовід з 1946 року, з перших днів будови. Започаткували цю організацію люди у військових шинелях і в робочих спецівках. Серед них були І. І. Красильник, Ф. С. Гризенко, Є. А. Лозовий, Д. Д. Вовченко, М. О. Іващенко та інші.

Багато літ пройшло, багато зусиль доклали люди, щоб у місті виросли велетенські корпуси підприємств і новітні мікрорайони з красивими будинками.

Приємно оглядати плід праці своєї, шумуюче тополине місто, М. Й. Солодовнику, колишньому керівникові будівельно-монтажного управління № 1, нині пенсіонерові. Зірким поглядом досвідченого спеціаліста-будівельника оглядає він високі споруди другої черги заводу вогнетривів.

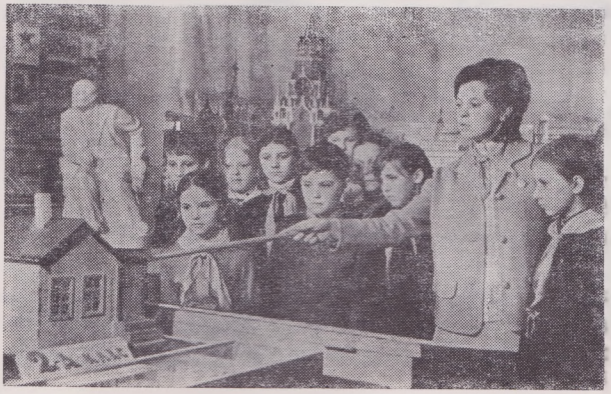
Тут будівництво ведуть люди з рідного йому колективу — молоді, енергійні ентузіасти, і можна сподіватись, що продовжуватимуть будувати так, як належить це робити справжнім будівничим.

Людям з БМУ-1 в будівництві допомагають колективи і управління механізації робіт тресту «Черкассільбуд», і деревообробного заводу, і механізованої колони № 25, і двох асфальтових заводів. У кожного з цих підприємств — своя історія, про яку можна окремі книги писати.

Ватутінський цегельний завод вже в 1953 році перейшов проектний рубіж і випустив 17,6 мільйона штук цегли. В цей час у зв'язку з закінченням основних об'єктів будови завод виділився в окреме підприємство Міністерства сільського будівництва. За двадцятиріччя після того завод потроїв випуск цегли. До заводу було приєднано цех стінових блоків. Ватутінське заводоуправління будівельних матеріалів у дев'ятій п'ятирічці збільшило випуск продукції ще на 35 мільйонів штук.

Нелегко дається таке зростання. Для цього треба було підвищити ефективність виробництва. На заводі завжди в центрі уваги партійної організації і керівництва технічний прогрес, оновлення устаткування, вдосконалення технології. Колектив заводу власними силами реконструював цех випалювання цегли. Тепер тут замість застарілої кільцевої діє нова двоканальна тунельна піч. Це дало додатково дев'ять мільйонів штук цегли і 50 тисяч карбованців економії на рік.

Ватутінський рудоремонтний завод — це ремонтна база механізмів всіх підприємств міста. Крім ремонтів, ВРРЗ виготовляє дефіцитні

Середня школа № 6. Музейна кімната В. І. Леніна.

запасні частини для різноманітного розкришного, гірничодобувного, брикетного та енергетичного устаткування. Зараз немає у Ватутіному такого підприємства, яке б не користувалося послугами цього заводу.

За останні роки підприємство поповнилось зубодовбними, фрезерними і токарними верстатами. Поряд з малими установками для виготовлення дрібних деталей тут є і велетенські карусельні верстати з планшайбою діаметром чотири метри, на яких обробляються кількатонні деталі екскаваторів-гігантів. Тут постійно збільшується кількість і поліпшується якість продукції, підвищується продуктивність праці.

Особлива роль у виробничому житті міста належить залізничникам вантажно-транспортного управління, станції Богачеве та автотранспортним підприємствам. Адже без автотранспорту і розгалуженої мережі шосейних

автодоріг не виросли б буровугільний комплекс підприємств і саме місто. І тепер з продукцією наших підприємств ідуть залізничні состави не тільки в різні куточки нашої Батьківщини, але й за кордон.

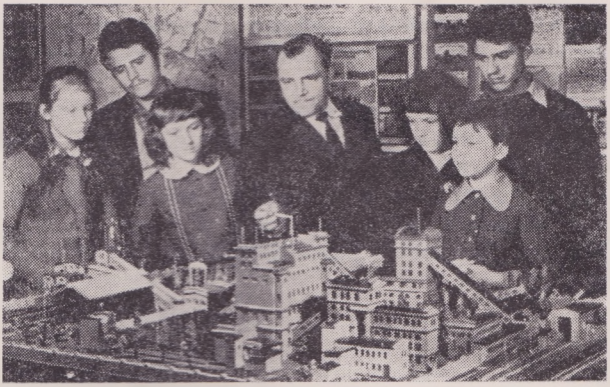
У тісному контакті з транспортним відділом працює колектив залізничної станції Богачеве. Ще в 1964 році цей колектив домігся права називатись комуністичним.

Впевненою ходою йде Ватутіне у своє майбутнє. І запорукою його впевненості є міцна дружба і товариська взаємодопомога трудових колективів всіх підприємств міста.

Сім'я мешканців Ватутіного за короткий час виросла до 18 тисяч осіб. Живуть вони в зручних дво-, три- і п'ятиповерхових будинках загальною житловою площею 100 тисяч квадратних метрів.

До послуг жителів міста — хлібокомбінат, комбінат громадського харчування з 13 їдальнями, трьома чайними та ресторанами, зміштторг з 38 магазинами, 22 бібліотеки, Палац культури, два кінотеатри, стадіон. Хор Палацу культури, очолюваний талановитим хормейстером і вимогливим педагогом Г. Г. Куцаном, виборов право називатись самодіяльною народною хоровою капелою «Шахтар» і став лауреатом Республіканського конкурсу. Крім співаків, неодноразово на обласних оглядах переможцями виходили наші танцюристи, музиканти, драмгуртківці.

У місті працюють чотири загальноосвітні школи, технічне училище, дитячі музична та спортивна школи.

В залі музею міста.

Щороку 90 медсестер, випускників медичного училища, роз'їжджаються по всій Черкаській області, щоб допомагати людям боротись з недугами та хворобами. Стільки ж молодих спеціалістів випускає гірничий технікум. Це — надійна зміна всім гірникам, майстрам і технікам заводу вогнетривів...

Кажуть, місто можна назвати красивим, коли в ньому люди живуть красиво, дружно, злагоджено.

Кажуть, місто можна назвати багатим, якщо його мешканці багаті душею, щирі і чесні трударі.

Кажуть, можна завжди називати місто молодим, коли незалежно од віку в ньому живуть люди з комсомольським гартом, з юнацьким захопленням і мріями.

Зараз у Ватутіному створено музей міста. Бо є вже у нас своя історія. А коли є історія — є

моральний фундамент для успіхів наступних поколінь, є стартовий майданчик для майбутніх злетів.

Це значить — попереду нові звершення.

Це значить — не спадати напрузі мозолястих робочих рук.

Це значить — і далі між нас пануватиме натхненна робоча невтома, в чому і є суть радості, прекрасної радості людської.

ЗМІСТ

Гортаючи сторінки історії	3
Першопроходці	14
Вирішальні роки будови	24
В битві за чорне золото	28
Небувалий рейс	36
Наслухаючи ритми земні	40
Творці тепла і світла	47
На заводі вогнетривів	55
Будівничі — плем'я мужніх	63

ВАСИЛИЙ ДЕРГАЧ
(Василий Алексеевич Дергачев)

ВАТУТИНО

ИСТОРИКО-КРАЕВЕДЧЕСКИЙ ОЧЕРК
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ПРОМІНЬ»
(На украинском языке)

РЕДАКТОР В. В. ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ
ХУДОЖНИК А. Т. ГАРМАШ
ХУДОЖНІЙ РЕДАКТОР А. П. ДЕРЕВ'ЯНКО
ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР В. С. ЗРІЛА
КОРЕКТОР Л. І. ЛЕВЧЕНКО

ІБ № 446

Здано на виробництво 3.XI 1976 р. Підписано до друку 25.I 1977 р. Формат видання 70×90 1/32. Друк. арк. 2,25(2,63) Папір № 1. Обл.-вид. арк. 2,551. БТ 67825. Тираж 16 600 прим. Ціна 9 коп.

Видавництво «Промінь»,
320000, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 60.

Зам. № 283. Обласна книжкова друкарня
Дніпропетровського обласного управління у справах видавництв, поліграфії та книжкової торгівлі, 320070, м. Дніпропетровськ, вул. Серова, 7.

9 коп.

